02

ได้รับบทความ : 12/12/2566 | แก้ไขบทความ : 27/05/2567 | ตอบรับบทความ : 21/06/2567
Received : 12/12/2023 | Revised : 27/05/2024 | Accepted : 21/06/2024

ชื่อเรื่อง : ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

Reflections of Fashion Trends in the 15th-17th Century From the Patterns and Preferences of Female Attire in Phanom Rung Historical Park

เอกนารี แก้ววิศิษฏ์
Aeaknaree Kaewvisit

* อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (อีเมล์: Aeaknareeteruk@gmail.com)
* Lecturer, Faculty of Fine And Applied Art, Khon Kaen University

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง รูปแบบ ค่านิยมเครื่องแต่งกายสตรี-เทพนารีสลัก ปราสาทหินอีสานใต้ช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นและบรรจุภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์การศึกษาในครั้งนี้คือ 1. เพื่อศึกษารูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารบนกรอบแนวคิดและทฤษฎี เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบ ด้วยการใช้ทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรม (Configurationism) ซึ่งทำการศึกษา โครงสร้าง ลวดลายและสัญลักษณ์ ในเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง การศึกษาค่านิยม ซึ่งจะศึกษาทั้งค่านิยมทางศิลปะและค่านิยมทางศาสนา ที่ปรากฏในเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ด้วยการสัมภาษณ์ผู้รู้ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลความรู้ จำนวน 3 คน เพื่อรวบรวมข้อมูลสู่การวิคราะห์เกี่ยวกับภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่น ด้วยการใช้หลักประติมานวิทยา แนวคิด ทฤษฎี ด้วยวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็น 2 ส่วนคือ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปและวิเคราห์ข้อมูลจากเนื้อหา นำเสนอข้อมูลเป็นตารางและภาพประกอบแสดงตัวอย่างโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยคือ 1. รูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยแบ่งการศึกษาตามสัดส่วนมนุษย์ พบว่าสตรีจะเปลือยอก มีทรงผมทั้งแบบปล่อยยาวและเกล้ามวยหลายลักษณะ ใช้เครื่องประดับทรงผมและศีรษะ รวมทั้งศิราภรณ์ต่าง ๆ หลายรูปแบบ สวมสร้อยคอ ต่างหู กำไลต้นแขน กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า นิยมนุ่งผ้าแบบพับป้ายและชักชาย ด้านค่านิยมพบว่าภาพสลักสตรีเป็นตัวแทนของการกำเนิดตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือ ลักษณะของความงามสตรีเป็นสัญลักษณ์ของการบูชา การกำเนิด การเจริญเติบโต 2. ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยวิเคราะห์ตามนิยามเทรนด์แฟชั่นและหลักประติมานวิทยา พบว่า เทรนด์แฟชั่นสตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งทรงผม เครื่องประดับ ผ้านุ่ง โดยมีการจัดการโครงสร้าง จัดหมวดหมู่เครื่องแต่งกายตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายสตรีให้สวยงามและสื่อสารในเชิงสัญญะ ซึ่งอยู่บนกรอบของรูปแบบตามลำดับ

ฐานันดรศักดิ์ตามแบบอินเดียและขอม สันนิษฐานว่ามีการใช้แต่งกายจริงของสตรีในสมัยนั้น น่าจะเป็นส่วนหนึ่งจากอิทธิพลการแต่งกายของสตรีสูงศักดิ์ ซึ่งในทางสังคมถือว่าเป็นต้นแบบรูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีที่มีความสำคัญและได้รับการยอมรับจากสังคม ส่งผลให้นิยมกันอย่างแพร่หลาย จึงปรากฏในภาพสลักสตรีในช่วงยุคสมัยเดียวกันและเป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีที่นิยมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่น, รูปแบบ, ค่านิยม, เครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี

Abstract

This article is part of a research project on the patterns and preferences of Female's Fashion Attire Deity, Isaan South Stone Castle, during the 15th-17th Centuries. It's aims to contribute to the design and packaging of cultural fashion product, with a study of fashion trends during the 15th-17th centuries from the patterns and preferences of female's fashion attire sculptures at Phanom Rung Historical Park in Buriram Province. The objectives of this study are: 1. To study the patterns and preferences of female 's fashion attire sculptures at Phanom Rung Historical Park. 2. To study the fashion trends during the 15th-17th centuries from the patterns and preferences of female 's fashion attire sculptures at Phanom Rung Historical Park. This is a qualitative research using data collection from documentary sources within the framework of concepts and theories to collect and analyze data on patterns, structures, motifs, and symbols in female 's fashion attire sculptures at Phanom Rung Historical Park. The study of values will include both artistic and religious values displayed in female 's fashion attire sculptures at Phanom Rung Historical Park. The data was collected from fieldwork using semi-structured interviews with knowledgeable informants, totaling 3 people, to analyze fashion trends using configurationalism theories and concepts. The data will be analyzed into two parts: constructing conclusions and analyzing data from content, presenting data in tables and illustrations through comparative analysis, the research results are: 1. Patterns and preferences of female 's fashion attire sculptures at Phanom Rung Historical Park divided by human proportions, finding that female will show their breasts, have various hairstyles, use hair accessories and headwear, as well as various types of jewelry such as necklaces, earrings, bracelets, and anklets with popularly wearing folded scarves and male clothes. On the value side, females' sculptures represent the birth according to beliefs in Hinduism-Buddhism or the beauty of female as symbols of worship, birth, and growth. 2. Reflections of fashion trends during the 15th-17th centuries from the patterns and preferences of female 's fashion attire sculptures at Phanom Rung Historical Park. By analyzing fashion trends and configurationalism definitions, it was found that female 's fashion trends during the 15th-17th centuries have distinctive patterns and preferences in hairstyles, accessories, and fabrics. There was structural management,

categorization of clothing categories according to different parts of the female body to make them beautiful and communicate symbolically, based on the structural framework of the Indian and Khom models. It is assumed that there was actual clothing use of female at that time, which should be part of the influence of high-status female 's clothing, which is considered a prototype of important female 's fashion attire and widely accepted by society, leading to widespread popularity. Therefore, it appears in female 's sculptures during the same period and reflects the fashion trends of female popular during the 15th-17th centuries.

Keywords : Reflection of Fashion trends, Patterns, Clothing values, Carved images of Women and Female Deities,

บทนำ

ยุคสมัยของศิลปะขอม มีมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนันจนถึงจักวรรดิขอม ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับภาพสลักนูนต่ำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยได้รับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พบภาพสลักสตรีและเทพนารีอยู่หลายแห่งในเทวสถานในเอเชียตะวันออกฉียงใต้ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นหญิงสาวที่มีทั้งใบหน้างดงามและดุร้าย มีทั้งรูปร่างบอบบางน่าทะนุถนอมและมีทั้งอวบอ้วนเจ้าเนื้อ ล้วนตามแต่ค่านิยมของพื้นที่และยุคสมัย ลักษณะเครื่องแต่งกายของภาพสลักเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงถึงภาพสะท้อนทางแฟชั่นของสตรี รวมถึงมีค่านิยมทางศาสนาและศิลปะ นงคราญ สุขสม (2561) ได้ถอดรหัสเทพเจ้าฮินดูว่า ภาพพสลักสตรีอันถือเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญงอกงาม ความอุดมสมบูรณ์ การกำเนิดเกิดใหม่และจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ได้ข้อมูลว่า รูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีเหล่านี้ สันนิษฐานว่ามีการใช้ในแต่งกายจริงของสตรีในสมัยนั้น รวมทั้งทรงผม การใช้เครื่องประดับและลักษณะของการนุ่งผ้านุ่ง แต่อาจนิยมใช้กับกลุ่มสตรีสูงศักดิ์ เหล่าเชื้อพระวงศ์ หรือนางกำนัลในราชสำนักขอมและส่งอิทธิพลต่อแรงบันดาลใจในการสลักรูปแบบเหล่านี้ลงในปราสาทหิน

การศึกษาภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ที่มีความสวยงามหลากหลาย ซึ่งอยู่ในพื้นที่อีสานใต้ของไทย โดยอาศัยการศึกษาอ้างอิงจากภาพถ่ายในอดีตที่สมบูรณ์ เทียบเคียงจากศิลปะในยุคเดียวกัน เป็นการวิเคราะห์สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างวัตถุกับปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เทรนด์แฟชั่นอาจมีลักษณะเป็นอุดมคติถ่ายทอดผ่านงานศิลปะภาพสลัก เป็นภาพสะท้อนพัฒนาการด้านการแต่งกายของสตรีหลายกลุ่มประเภท เป็นกระแสนิยมด้านการแต่งกายหรือเป็นเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ซึ่งพัฒนาการแฟชั่นในแต่ละยุคสมัยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยและแฟชั่นเหล่านี้ก็ได้ส่งอิทธิพลและแพร่กระจายซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่แสดงถึงรูปลักษณ์ ในรูปแบบผสมผสานจากศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม กลายเป็นเอกลักษณ์และรากฐานทางวัฒนธรรมในพื้นที่อีสานใต้ในเวลาต่อมา

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแผน นโนบายและยุทธศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมที่มีเนื้อหาสะท้อนความเป็นปัจจุบันที่ยังคงปรากฏรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เพื่อรวบรวมข้อมูลสู่การวิเคราะห์เกี่ยวกับภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่น ด้วยการใช้หลักประติมานวิทยา แนวคิด ทฤษฎี ด้วยวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็น 2 ส่วนคือ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหา นำ

เสนอข้อมูลเป็นตารางและภาพประกอบแสดงตัวอย่างโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ดังนั้นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นจากการศึกษารูปแบบและค่านิยมจึงเป็นที่บ่งบอกถึงความนิยมด้านการแต่งกายหรือเทรนด์แฟชั่นเป็นช่วงเวลา คือที่ปรากฏในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ได้โดยอยู่ภายใต้กรอบหรือขนบทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ทำให้ได้ข้อมูลและองค์ความรู้ใหม่ มุมมองใหม่ จากการศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมรากฐานและประโยชน์ผู้สนใจด้านศิลปะขอม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจในแนวทางการพัฒนาด้านแฟชั่นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

วิธีดำเนินการ

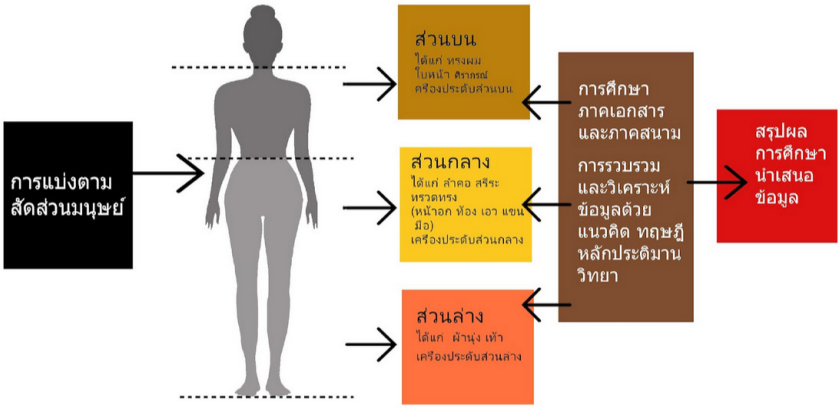
การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคเอกสารและภาคสนาม พบว่า รูปแบบและค่านิยมที่ปรากฏจากเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีเหล่านี้ถือเป็นภาพสะท้อนแฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ได้ เนื่องจากเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีเหล่านี้ มีความใกล้เคียงกับการแต่งกายจริงของสตรีในสมัยนั้น ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกของโจวตากวาน (1839) ทูตชาวจีนที่เดินทางมาอาณาจักรกัมพูชาในสมัยราชวงศ์หยวน (เฉลิม ยงบุญเกิด, 2557) ได้กล่าวถึงลักษณะของการแต่งกายของผู้หญิงกัมพูชาว่า “เปลือยอกหมด พวกผู้ดีมีผิวขาว เปลือยอกที่ขาวนุ่มนวลดุจเนยเหลว” และ “ทั้งชายและหญิงมุ่นมวยและเปลือยท่อนบน ใช้ผ้าพันเอว เมื่อออกไปนอกบ้าน ก็เพิ่มผ้าผืนใหญ่หนึ่งผืนพันทับผ้าผืนเล็กเข้าไว้ เรื่องผ้าที่นุ่งนั้นมีชั้นอันดับอยู่มาก” ซึ่งตรงกับลักษณะของรูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีในวัฒนธรรมขอมช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 นอกจากนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรม เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและหลักประติมานวิทยา โดยการสันนิษฐานและเทียบเคียงกับหลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกัน การรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มผู้รู้จำนวน 3 คน จากการใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เนื่องจากเป็นแบบฟอร์มที่มีแผนการสัมภาษณ์และมีความยืดหยุ่นสูง เป็นการเปิดกว้างในประเด็นคำถามและคำตอบ จึงทำให้ผู้วิจัยจะได้รับข้อมูล มุมมองที่แตกต่างนอกเหนือจากประเด็นคำถามได้ ซึ่งกลุ่มผู้รู้ได้แก่

1.หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง (คุณภาคภูมิ อยู่พล) 2.หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย (คุณภานุวัตร เอื้อสามาลย์) 3.นักโบราณคดีประจำอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง (คุณสุรีรัตน์ ทองภู) โดยใช้เกณฑ์ในการเลือกประชากรกลุ่มผู้รู้ คือ เป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการเลือกแบบเจาะจง คัดเลือกจากองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีด้านศิลปะเขมรช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 และด้านรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายสตรีและภาพสลักสตรี มีอายุ 25-55 ปี เพื่อทำการศึกษาตามขอบเขตการศึกษา จำนวน 5 ภาพ ได้แก่ 1.ภาพสลักสตรีหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 2.ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 3.ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ 4.ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร) บริเวณหน้าบันภาพพระศิวะนาฏราช 5.ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ทำการรวบรวมข้อมูลสู่การวิเคราะห์ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยใช้วิธีการจำแนกข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็น 2 ส่วนคือ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปและวิเคราห์ข้อมูลจากเนื้อหาด้วยการใช้หลัก ประติมานวิทยา แนวคิด ทฤษฎี สรุปผล และนำเสนอข้อมูลเป็นตารางและภาพประกอบแสดงตัวอย่าง โดยการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อเป็นข้อมูลที่สามารถตอบโจทย์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงการลงพื้นที่ศึกษา ภาพถ่ายภาพสลักสตรีจากการลงภาคสนามและการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้รู้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

ภาพสลักสตรีในอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นเทวสถานแบบศิลปะขอมสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 สร้างขึ้นเพื่อถวายแด่พระศิวะ ในลัทธิไศวนิกาย ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอันรุ่งเรืองและได้รับอิทธิพลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากขอมเข้าสู่สยามโดยมีการบูรณะต่อเติมมาหลายสมัย ภายในตัวปราสาทพบภาพสลักบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าที่ปรากฏในมหากาพย์มหาภารตะของอินเดีย รวมทั้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งนเรนทราทิตย์เสด็จมาบำเพ็ญเพียร พบประติมากรรมเทพนารีหินทราย อายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 ลักษณะไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้ายาวจีบเป็นริ้ว ชักชายผ้าเป็นแผ่นวงโค้งที่หน้าท้อง ใต้อกมีเส้นรอยย่นของลำตัว 4 เส้น ซึ่งสามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งของเทียบเคียงกับการศึกษาภาพสลักสตรีอื่น ๆ ได้ (ภาคภูมิ อยู่พล, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2567) จึงเกิดแนวคิดและประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายของภาพสลักสตรี (เทพนารี สตรีสูงศักดิ์ สตรีสามัญชนหรือสตรีผู้เป็นขราวาส) จำนวน 5 ภาพ ที่มีความสวยงามหลากหลาย แสดงถึงความงามของสตรีที่มีความแตกต่างด้านมุมมองความงามในหลากหลายมิติบนฐานความเชื่อทางศาสนาและมีความน่าสนใจที่จะสามารถใช้เป็นสมมุติฐานเกี่ยวกับภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 ได้ ขอบเขตของการศึกษาประกอบด้วย โครงสร้าง ลวดลายและสัญลักษณ์ ด้วยการศึกษาจากสัดส่วนมนุษย์ได้แก่ ส่วนบน (ทรงผม เครื่องประดับส่วนบน) ส่วนกลาง (รูปร่าง เครื่องประดับส่วนกลาง) ส่วนล่าง (ผ้านุ่ง เครื่องประดับส่วนล่าง) และศึกษาค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี ประกอบด้วย ค่านิยมทางศิลปะและค่านิยมทางศาสนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

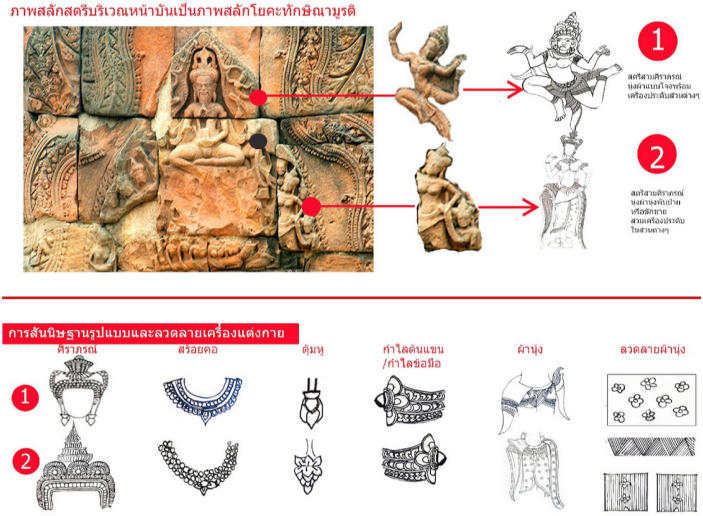

ภาพที่ 2 แสดงกรอบการศึกษารูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี ตามสัดส่วนมนุษย์

ภาพที่ 3 แสดงภาพสลายเส้น sketch เพื่อถอดรายละเอียดของเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี โดยศึกษาจากภาคเอกสาร การสัมภาษณ์ข้อมูลและเทียบเคียงจากภาพถ่ายเดิมจากกรมศิลปากร

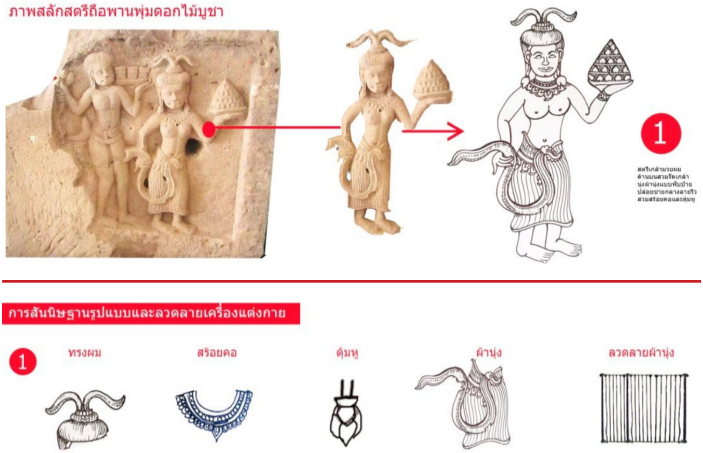
ภาพสลักสตรีจุดที่หนึ่งคือ ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันเป็นภาพสลักโยคะทักษิณามูรติทางทิศตะวันออก พบภาพสลักกลุ่มสตรีหลายคนที่อยู่ในท่านั่ง ท่ายืนและมีสตรีคนหนึ่งนอนอยู่ รูปแบบเครื่องแต่งกายของกลุ่มสตรีเหล่านี้ (จุดที่หนึ่ง) จะเห็นว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับภาพสลักอัปสราในปราสาทนครวัด ซึ่งวรรณวิภา สุเนต์ตา (2556) ได้ศึกษาศิราภรณ์และงานประดับศิลปะขอมช่วงพุทธศควรรษที่ 16-18 มีข้อมูลว่า ภาพสลักสตรีช่วงสมัยนี้ มีการสวมศิราภรณ์ยอดกรวยแหลม มีกระบังหน้าประดับลายดอกไม้ด้านบน สวมต่างหูยาวระย้าเปลือยอก สวมสร้อยคอแผงประดับตุ้งติ้งใบไม้ สวมผ้านุ่งยาวคลุมเข่านุ่งคล้ายแบบชักชาย สลักลวดลายผ้านุ่งเป็นลายดอกเล็ก ๆ ทับด้วยเข็มขัดและสวมกำไลต้นแขน กำไลข้อเท้า ภาพสลักนี้สันนิษฐานว่าเป็นภาพนี้สื่อสารถึงกลุ่มสตรีที่พาคนเจ็บที่นอนอยู่มารักษาและขอพรต่อพระศิวะ

ภาพที่ 4 แสดงรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี บริเวณหน้าบันเป็นภาพสลักโยคะทักษิณามูรติ
ที่มาภาพถ่าย: กูรูพนมรุ้ง (2554)

ค่านิยมทางศิลปะของเครื่องแต่งกายสตรีในภาพสลักปางโยคะทักษิณามูรติ ทางทิศตะวันออก เป็นเรื่องราวการบำเพ็ญเพียรของพระศิวะในปางมหาโยคี เป็นสัญลักษณ์ของพระศิวะในการรักษา เยียวยาคนเจ็บป่วย ตามคติความเชื่อในเทวสถานของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ภาพสตรีที่ปรากฏต้องสลักให้มีรูปแบบของเครื่องแต่งกายที่สวยงาม ไม่ว่าสตรีนั้นจะอยู่ในวรรณะใด เป็นการบ่งบอกถึงฐานะทางสังคมจากเครื่องแต่งกายและผ้านุ่ง อาจหมายถึงนเรนทราทิตย์ผู้สร้างปราสาทพนมรุ้ง เป็นการสรรเสริญนเรนทราทิตย์ว่า ทรงเสมอด้วยพระศิวะอัษฏมูรติและอาจแสดงเรื่องราวของพระองค์ขณะกำลังรักษาผู้ถูกงูกัดให้รอดพ้นจากความตายด้วยเวทมนต์คาถา กลุ่มสตรีนี้จึงอาจเป็นสตรีสูงศักดิ์ที่มากับขบวนเสด็จของนเรนทราทิตย์ อีกนัยยะหนึ่งคือเป็นค่านิยมเครื่องแต่งกายของสตรีสูงศักดิ์ที่อาจเป็นมารดาหรือชายาของนเรนทราทิตย์ ดังนั้นค่านิยมการแต่งกายและค่านิยมทางศิลปะจึงมีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้หากวิเคราะห์อ้างอิงตามคติความเชื่อและเรื่องราวเมื่อครั้งพระศิวะบำเพ็ญเพียรในกามานตกมูรติ ค่านิยมทางศาสนาถือว่าสตรีเหล่านี้เป็นเหล่าเทพธิดาที่มารับร่างของกามเทพ (สุรีรัตน์ ทองภู, นักโบราณคดีประจำอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 กุมภาพันธ์ 2567) ดังนั้นค่านิยมทางศาสนาส่งผลต่อรูปแบบเครื่องแต่งกาย จึงนับว่าศาสนาเป็นอิทธิพลทางแฟชั่นอีกรูปแบบหนึ่ง

ภาพสลักสตรีจุดที่สองพบคือ ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย จากข้อมูลหนังสือของ Sappho Marchal (2007) ที่รวบรวมรูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีในปราสาทของขอมเป็นภาพลายเส้น พบว่า มีรูปแบบทรงผมเกล้าผมมวยสูงไว้ด้านบน โดนของมวยผมตกแต่งด้วยเครื่องประดับลักษณะคล้ายรัดเกล้าหรือมาลัยดอกไม้ซ้อนกันสองชั้น เครื่องแต่งกายของสตรีนี้ไม่มีการสวมศิราภรณ์ที่ศีรษะ มีการสวมตุ้มรูปดอกบัวตูมยาวระย้าลงมา สวมสร้อยคอเป็นลักษณะแผง มีอุบะห้อยเล็กๆ นุ่งผ้ายาวเป็นลายริ้วเส้นตรงแบบพับป้าย ทับด้วยเข็มขัดตกแต่งด้วยอุบะหรือตุ้งติ้ง สันนิษฐานว่าเป็นหญิงสาวขราวาสที่นำอาหารและดอกไม้มาถวายเทพเจ้าหรือนักบวชในศาสนสถานตามกิจวัตรหรือเทศกาล (ภาคภูมิ อยู่พล, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2567) และเห็นได้ว่ามีเครื่องแต่งกายและทรงผมที่มีรูปแบบแตกต่างจากภาพสลักสตรีจุดที่หนึ่งถือเป็นความน่าสนใจในการศึกษาภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ด้วย

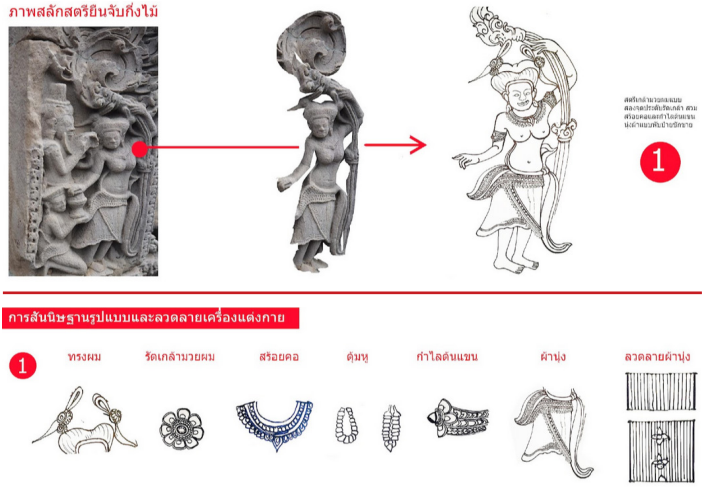

ภาพที่ 5 แสดงรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา
ที่มาภาพถ่าย : กรมศิลปากร อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

ด้านค่านิยมด้านศิลปะเครื่องแต่งกาย ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา รูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักนี้เป็นแบบนครวัด ทั้งทรงผม เครื่องประดับ ผ้านุ่ง การเกล้ามวยสูงแบบต่าง ๆ ในศาสนาฮินดูและอาจมาจากค่านิยมหรืออิทธิพลทางการค้า แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากจีนในอาณาจักรขอมก็เป็นได้ โดยอาจผสมผสานของความงามและกิจกรรมที่หลากหลายของสตรีพื้นถิ่น หากเป็นจริงตามข้อสันนิษฐานนี้ ภาพสลักนี้ก็ถือว่าแสดงอิทธิพลทางแฟชั่นจากต่างชาติและเป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 ที่บ่งบอกถึงบทบาทหน้าที่ของสตรีในสมัยนั้นด้วย ในมือซ้ายของสตรีในภาพสลักจะถือลักษณะคล้ายพานพุ่มหรือถาดอาหารที่จัดแต่งอย่างสวยงาม ซึ่งเป็นค่านิยมทางศาสนา ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการบูชา การแสดงความศรัทธา เคารพและการแสดงออกถึงความอุดมสมบูรณ์ บ่งบอกถึงประเพณีความเชื่อท้องถิ่น หรืออิทธิพลจากกลุ่มคน เป็นไปได้ว่าสตรีนี้อาจเป็นหญิงสูงศักดิ์ที่ได้นำเครื่องสักการะมาถวายหรืออาจเป็นหญิงสาวฆราวาสที่นำพานดอกไม้มาถวายเทพเจ้าตามกิจวัตรหรือเทศกาล จึงถูกสลักไว้เพื่อเล่าเรื่องราวถึงความเชื่อความศรัทธาต่อพระศิวะ (ภานุวัตร เอื้อสามาลย์, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 กุมภาพันธ์, 2567)

ภาพสลักสตรีจุดที่สาม คือภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ อยู่บริเวณฐานเสารอบประตูทางเข้าทางทิศตะวันออก สตรีอยู่ในท่ายืนและกำลังใช้มือหยิบบางสิ่งจากพาน โดยในภาพมีชายยืนถือสิ่งของบางอย่างและอีกคนหนึ่งนั่งคุกเข่าถือพานอยู่ด้านล่าง มีรูปแบบเครื่องแต่งกายที่สวยงาม มีทรงผมเกล้ามวยแบบสองจุกหรือมวยคู่ขมวดไว้ด้านบนทั้งซ้ายและขวาพร้อมปล่อยปลายผมทิ้งลงมาเล็กน้อย สุภัทรดิศ ดิศกุล (2547) ได้ศึกษาศิลปะขอม พบว่า ภาพสตรีนิยม

สวมสร้อยคอแผงฉลุลายประดับตุ้งติ้ง ต่างหูยาวระย้า ไม่เห็นกำไลข้อมือกับกำไลต้นแขน ไม่สวมเข็มขัดรัดทับผ้านุ่ง มีการนุ่งผ้าดล้ายแบบชักชาย เป็นผ้านุ่งลายริ้วเส้นตรงและเชิงผ้าสลักเป็นลวดลาย เห็นลวดลายของเครื่องประดับและผ้านุ่งได้อย่างชัดเจน มีท่าทางใช้แขนซ้ายเอื้อมจับกิ่งไม้และแขนขวาเอื้อมมือจับสิ่งของที่อยู่ในพาน ซึ่งสันนิษฐานว่า เป็นภาพสลักสตรีซึ่งน่าจะเป็นบุคคลสำคัญที่มากับขบวนเสด็จของนเรนทราทิตย์และเป็นคนเดียวกับสตรีที่ปรากฏบนภาพสลักอื่น ๆ ในพนมรุ้ง (ภาคภูมิ อยู่พล, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2567) จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ด้วย

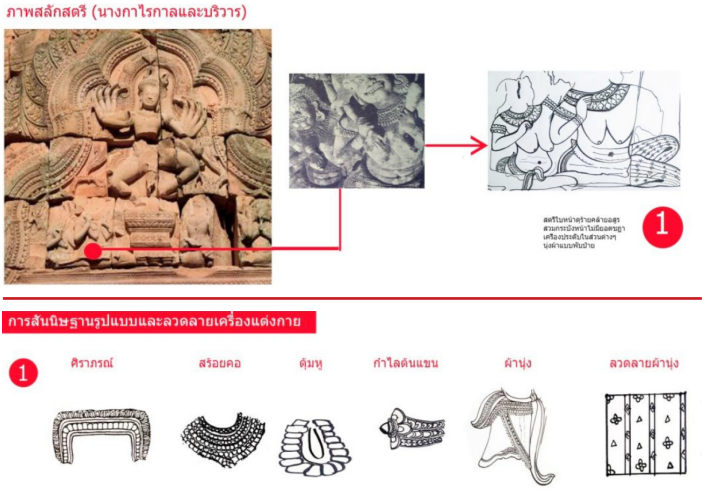
ภาพที่ 6 แสดงรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้

ค่านิยมด้านศิลปะของเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ จะเห็นได้ว่าตรงกับข้อมูลของ Davis Kent (2013) ที่ได้ทำการศึกษารูปแบบใบหน้าและทรงผมของอัปสราปราสาทนครวัด พบว่า มีทรงผมแบบเกล้ามวยตามศิลปะแบบนครวัด สันนิษฐานว่า ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลทรงผมจากศิลปะจีนโดยเฉพาะสตรีในราชสำนักของจีนในราชวงศ์หยวนหรือก่อนหน้านั้น ที่มีการเกล้ามวยผมหลากหลายรูปแบบแล้วประดับผมด้วยดอกไม้ ปิ่นต่างๆแบบวงหรือห่วง ที่มีทั้งแบบประดับข้างใบหน้าซ้ายขวา หรือตั้งเป็นวงบนศีรษะ ตกแต่งทรงผมด้วยเครื่องประดับต่างๆ อาทิ ปักปิ่น เสียบมุก ซึ่งการเกล้าเป็นห่วงสูง ถือเป็นทรงผมชนชั้นสูงที่โดยมากแล้วใช้กับภาพวาดเหล่าเทพธิดานางฟ้าของจีนด้วย อิทธิพลเหล่านี้จึงพบว่านำมาใช้กับสตรีชั้นสูงในเขมร ซึ่งปรากฏรูปแบบชัดเจนในนางอัปสราปราสาทนครวัดอยู่มาก จึงสันนิษฐานได้ว่า

ทรงผมแบบนี้น่าจะเป็นที่นิยมของสตรีในสมัยนั้นซึ่งน่าจะเป็นสตรีกลุ่มที่มีฐานันดรรองลงมาจากกลุ่มสตรีที่สวมศิราภรณ์ จึงถือว่า เครื่องแต่งกายและทรงผมนี้เป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ได้ การสลักสตรีให้มีรูปแบบสวยงาม ถือว่าเป็นการให้เกียรติ แสดงความเคารพต่อเทพ ลักษณะภาพสตรีแต่งกายสวยงามยืนอยู่กับธรรมชาติ ทั้งพืชพรรณ ดอกไม้ หรือสัตว์ แสดงถึงการกำเนิดและความอุดมสมบูรณ์ ท่าทางอาจเป็นการหยิบจับอุปกรณ์รักษาผู้ที่เจ็บป่วยหรือคนถูกงูกัด เพราะมีภาพสลักอื่น ๆ ที่พบเรื่องราวลักษณะของการรักษาคนอยู่หลายภาพ อีกทั้งการสลักภาพพระศิวะในปางโยคะทักษิณามูรติบริเวณหน้าบันทางทิศตะวันออก แสดงถึงพื้นที่เทวสถานในลัทธิไศวนิกายที่เชื่อถือเรื่องการบำเพ็ญเพียรและอำนาจในการรักษาจากเทพเจ้าสูงสุดที่นับถือ (ภาคภูมิ อยู่พล, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2567)

ภาพสลักสตรีจุดที่สี่ (นางกาไรกาลและบริวาร) บริเวณหน้าบันที่เป็นภาพพระศิวะนาฏราชทางทิศตะวันออก พบภาพสลักสตรี 2 นาง (ศึกษาเทียบเคียงจากภาพถ่ายในอดีตที่มีความสมบูรณ์เนื่องจากปัจจุบันผุพังมาก) จากการศึกษา พบว่าในส่วนของใบหน้าที่มีลักษณะดุร้าย มีเขี้ยวโค้งขึ้นเป็นลักษณะของอสูร รวมทั้งรูปร่างอวบเจ้าเนื้อ หน้าอกใหญ่และยาน มีหน้าท้องเป็นชั้น จึงสันนิษฐานได้ว่า ภาพสลักสตรีสองนางนี้ คือนางกาไรกาลหรือกาไรกาล อัมไมยาร์และบริวาร ตามตำนานนางกาไรกาลเป็นสตรีที่มีความศรัทธาในพระศิวะ ด้วยการสวดอ้อนวอนขอให้พระศิวะได้ปลดปล่อยวิญญาณของตนเองให้มีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียด น่าจะสลักให้เห็นถึงความน่าเกลียดน่ากลัวในลักษณะดุร้ายแบบอสูรหรือยักษินีลักษณะมีรูปร่างอวบอ้วนหรือเจ้าเนื้อมากกว่าบางคติที่ว่าขอให้มีร่างกายซูบผอมเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ตามคติไศวนิกายนางกาไรกาลคือผู้นำธรรมิกชนสวดสรรเสริญมนตราและกำกับจังหวะดนตรีในระหว่างการร่ายรำขององค์พระศิวะ ปรากฏพบอยู่ในมูรติแห่งการร่ายรำอันงดงามแห่งพระศิวะ (ภานุวัตร เอื้อสามาลย์, หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 29 กุมภาพันธ์ 2567)

รูปแบบเครื่องแต่งกายนางกาไรกาลและบริวาร ประกอบด้วยศิราภรณ์ประดับศีรษะส่วนบนและต่างหูขนาดใหญ่ สวมสร้อยคอแผงฉลุลวดลาย กำไลต้นแขน กำไลข้อมือ เปลือยอกนุ่งผ้าชักชายตกแต่งลวดลาย เป็นอีกหนึ่งภาพสลักสตรีที่เป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ที่น่าสังเกตุคือ การสวมกระบังหน้าแบบไม่มีมงกุฏนิยมในศิลปะแบบบาปวนและนิยมสลักในสตรีที่เป็นอสูรมากกว่าหรือต้องการสื่อสารถึงความอัปลักษณ์ น่าเกลียดน่ากลัวตามตำนาน

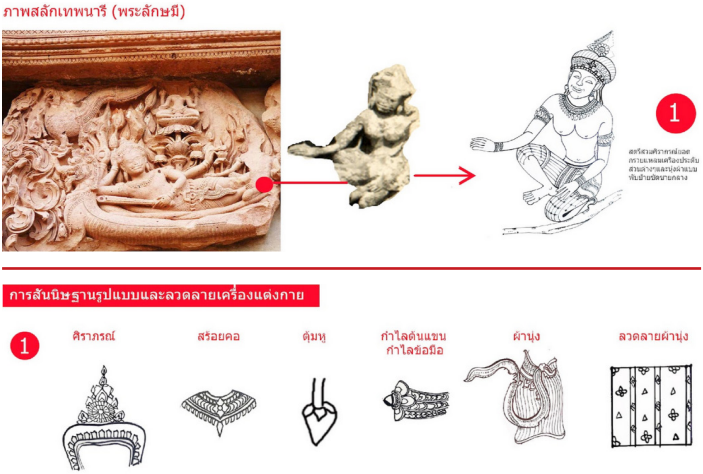
ภาพที่ 7 แสดงรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร)
ที่มาภาพถ่าย : กรมศิลปากร อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

เครื่องแต่งกายที่ปรากฏจากภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร) มีค่านิยมทางศิลปะที่เห็นได้ว่า รูปแบบเครื่องประดับ สร้อยคอ กำไลต้นแขน กำไลข้อมือ มีรูปแบบที่อาจเป็นการผสมผสานกันของศิลปะหรือผสมผสานกับจินตนาการของช่างผู้สลัก ในอีกมุมมองหนึ่ง หากพิจารณาจากรูปร่าง หน้าตาที่ดุร้าย ซึ่งอาจเป็นอิทธิพลมาจากภาพสลักสตรีแบบศิลปะอินเดียที่นิยมสตรีที่อวบหรือเจ้าเนื้อ มีหน้าท้อง แสดงถึงมุมมองภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ในอีกรูปแบบที่น่าสนใจ ค่านิยมทางศาสนาแสดงถึงสตรีที่ศรัทธาต่อพระศิวะและภาพสตรีที่มีรูปร่างอวบอ้วนเป็นค่านิยมหนึ่งที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ ภาพสลักนี้จึงเป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นของค่านิยมสตรีในด้านรูปร่างหน้าตาที่แตกต่างออกไป การสลักให้หน้าตาดุร้ายและรูปร่างอวบเจ้าเนื้อน่าจะถือว่าไม่สวยงาม แตกต่างจากมุมมองความงามของสตรีในสมัยนั้น

ภาพสลักสตรีจุดที่ห้า คือ ภาพสลักพระลักษมี ชายาของพระของพระวิษณุ ปรากฏอยู่บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ทางทิศตะวันออก ถือเป็นเทพธิดาตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ถือเป็นสตรีชาวสวรรค์ที่มีรูปร่างหน้าตางดงามเป็นส่วนใหญ่ มักแต่งองค์ด้วยเครื่องทรงและเครื่องประดับอย่างงดงาม ทรงภาพนี้ทรงประทับอยู่ในท่าประทับนั่ง ถัดมาจากตรงปลายพระบาทของพระนารายณ์

ภาพสลักพระลักษมี (จุดที่ห้า) มีมีรูปแบบการแต่งกายตามแบบศิลปะแบบนครวัด ศุภลักษณ์ สนธิชัย (2554) ได้ศึกษาภาพสลักเทพีในปราสาทนครวัด มีข้อมูลว่า ศิลปะนครวัด

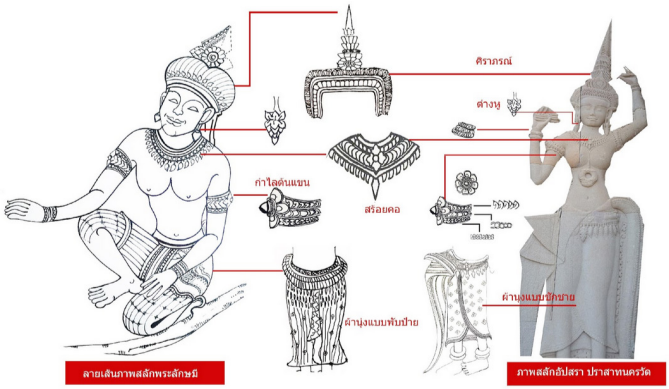
นิยมสลักให้เทพธิดาหรือบุคคลรูปสตรีมีเครื่องแต่งกายที่วิจิตร ภาพสลักพระลักษมีนี้หากวิเคราะห์จากโครงสร้าง ลวดลายและสัญลักษณ์ มีรูปแบบเครื่องแต่งกายโดยสวมศิราภรณ์แบบครอบและมีกระบังหน้าสลักลวดลายเรียงไว้ด้านบน มีปิ่นปักผมทรงโค้ง มีการสวมตุ้มหูกรวยแหลมคล้ายดอกบัวตูมขนาดใหญ่ ซ้อนกันเป็นชั้นๆ สวมสร้อยคอแผงใหญ่ตกแต่งลวดลายและอุบะห้อยเป็นตุ้งติ้งลายใบไม้โดยรอบ สวมกำไลต้นแขนฉลุลวดลายและกำไลข้อมือ เปลือยอกสวมเข็มฉลุดลวดลายขัดรัดทับผ้านุ่งแต่ไม่เห็นรายละเอียดของลวดลายผ้านุ่งหรือลักษณะการนุ่งที่ชัดเจน พลอยชมพู ปุณณวานิชสิริ (2556) ได้ทำการศึกษาลวดลายผ้านุ่งอัปสราปราสาทนครวัด ได้ข้อมูลและสันนิษฐานว่าลวดลายผ้านุ่งน่าจะเป็นลวดลายริ้วเส้นตรง สลับกับลายดอกไม้สี่กลีบ เล็ก ๆ และนุ่งผ้าแบบพับป้ายทิ้งหน้านางตรงกลาง ซึ่งเป็นลวดลายนิยมสลักในกลุ่มสตรีที่เป็นเทพนารีชั้นสูงทั้งในสมัยบาปวนและนครวัด ในอาณาจักรขอมสมัยนครวัดผ้านุ่งลักษณะนี้จะมีรูปแบบคล้ายผ้าอัดกลีบในปัจจุบัน นิยมสวมใส่ในสตรีสูงศักดิ์ สันนิษฐานว่าเป็นสตรีสูงศักดิ์หรือเทพนารีชั้นสูง หรือเป็นบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพล เป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ปัจจุบันภาพสลักพระลักษมีนี้มีการผุพังหลุดร่อนค่อนข้างมาก ผู้วิจัยจึงใช้การเทียบเคียงภาพถ่ายในอดีตกับภาพสลักสตรีในยุคเดียวกัน

ภาพที่ 8 แสดงรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี (พระลักษมี)
ที่มาภาพถ่าย : กรมศิลปากร อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

ค่านิยมทางศิลปะ เครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี(พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง สันนิษฐานว่าเป็นภาพสลักเทพนารีในสมัยต้น ๆ ของศิลปะแบบนครวัด เนื่องจากยังไม่มีความอ่อนช้อยมากนัก ซึ่งใช้การเปรียบเทียบรูปแบบ

ลวดลายเครื่องประดับและผ้านุ่งในศิลปะเขมรที่ใกล้เคียงกันพบว่ามีลวดลายสลักเป็นลายริ้วหรือลายตารางสลับกับลายดอกไม้เล็ก ๆ ในแง่มุมด้านค่านิยมทางศาสนา แสดงถึงความสำคัญของสตรี ภรรยา บทบาทสตรีที่เป็นภรรยา ที่พึงแสดงออกต่อสามี เป็นสัญลักษณ์เพศหญิงผู้ให้กำเนิด ความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันพระลักษมีเป็นเทพนารีที่เชื่อเรื่องการขอพรด้านความรัก ความมั่งคั่ง โชคลาภ ค่านิยมจากรูปแบบเครื่องแต่งกายพระลักษมีเป็นภาพสะท้อนค่านิยมด้านบทบาทสตรีและมุมมองที่มีต่อสตรีหรือทพนารีตามความเชื่อบนพื้นฐานศาสนา บ่งบอกถึงความงามที่มีลักษณะเฉพาะ ความสวยงาม การเป็นที่ยอมรับ สมเกียรติของเทพนารีหรือสตรีที่มีวรรณะสูง อิทธิพลเหล่านี้อาจส่งผลต่อความนิยมด้านการแต่งกายจริงของสตรีสูงศักดิ์ในสมัยนั้น อาทิเช่น เชื้อพระวงศ์ หรือนางในราชสำนักต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นตัวแทนและบทบาทหน้าที่ของสตรีสูงศักดิ์ ผสมผสานกับค่านิยมทางสังคมและความเชื่อที่ส่งผลและเกิดภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ได้

ภาพที่ 9 แสดงการเทียบเคียงรูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักพระลักษมี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งกับภาพสลักอัปสราปราสาทนครวัด พบส่วนรูปแบบที่คล้ายกันและส่วนของรูปแบบที่แตกต่างกัน

ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากการศึกษารูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ตามสัดส่วนมนุษย์ คือ ส่วนบน ส่วนกลาง ส่วนล่าง จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า รูปแบบ โครงสร้าง ลวดลาย สัญลักษณ์ มีการจัดหมวดหมู่ลักษณะของผม เครื่องประดับ และผ้านุ่งตามสัดส่วนของร่างกายและลำดับฐานันดรศักดิ์หรือตามวรรณะความเชื่อตามแบบอินเดีย ลวดลายมีการใช้ลวดลายตามแบบศิลปะขอม มีลักษณะของการวางลวดลายตามหลักองค์ประกอบศิลปะ คือ วางลายแบบ

เป็นชั้นๆหรือเป็นแถวเรียงซ้อนชั้น แบบซ้ำกันและแบบกระจายตัว ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าลวดลายนี้จะไปอยู่บนวัตถุใด ทั้งนี้ ความละเอียดประณีตของลวดลายอาจขึ้นอยู่กับฝีมือของช่างผู้สลักและพื้นที่ในการสลักด้วย ในเครื่องแต่งกายมีทั้งสัญลักษณ์ในด้านรูปธรรมและนามธรรมในลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายดอกไม้ ลายพรรณพฤกษา องค์ประกอบในภาพสลักเช่น สัตว์ พืชพรรณต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ของการเจริญเติบโต รวมถึงสัญลักษณ์ที่พบจากคติความเชื่อ เช่น ภาพสลักสตรีเป็นตัวแทนของการกำเนิด หรือ ลักษณะของความงามสตรีเป็นสัญลักษณ์ของ การบูชาตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยภาพรวมของเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ที่ปรากฏในภาพสลักสตรีเหล่านี้ พบว่า สตรีจะนิยมเปลือยอก นิยมไว้ผมยาวและจัดทำทรงผมมีทรงผมทั้งแบบปล่อยยาวและเกล้ามวยหลายลักษณะ ใช้วัตถุหรือเครื่องประดับทรงผมและศีรษะ รวมทั้งสวมศิราภรณ์ต่าง ๆ สวมสร้อยคอ ต่างหู กำไลต้นแขน กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้าและสตรีในช่วงยุคสมัยนี้นิยมนุ่งผ้าแบบพับป้ายและชักชาย สันนิษฐานว่า รูปแบบเหล่านี้มีการใช้ในแต่งกายจริงของสตรีในสมัยนั้น แต่อาจนิยมใช้กับสตรีสูงศักดิ์ เหล่าเชื้อพระวงศ์ หรือนางกำนัลราชสำนักขอมมากกว่าสตรีสามัญชน และรูปแบบเหล่านี้ส่งอิทธิพลต่อแรงบันดาลใจในการสลักไว้ในปราสาทขอมต่าง ๆ หลายแห่งรวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งด้วย ซึ่งเกิดการผสมผสานของรูปแบบและศิลปะที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ภาพสลักสตรีเหล่านี้ที่สันนิษฐานว่าเป็นตัวแทนของบุคคลที่มีอยู่จริงในเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาภาพสะท้อนแฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ซึ่งแบ่งขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาได้ดังนี้

1. ศึกษาภาพสลักสตรี จำนวน 5 ภาพ ได้แก่ 1.ภาพสลักสตรีหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 2.ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 3. ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ 4. ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร) บริเวณหน้าบันภาพพระศิวะนาฏราช 5.ภาพสลักเทพนารี(พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์
2. ศึกษาและวิเคราะห์ด้านรูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยศึกษาตามสัดส่วนมนุษย์ได้แก่ ส่วนบน ส่วนกลาง ส่วนล่าง ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้าง ลวดลาย สัญลักษณ์ โดยศึกษาจาก ทรงผม เครื่องประดับ และผ้านุ่ง

3. ศึกษาและวิเคราะห์ค่านิยมประกอบด้วย ค่านิยมทางศาสนาและค่านิยมทางศิลปะจากรูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง
4. ศึกษาภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในลักษณะของการรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ด้วยการใช้หลักประติมานวิทยา แนวคิด ทฤษฎี วิเคราะห์และสรุปผลเป็นตารางและภาพร่างแสดงตัวอย่าง

ขอบเขตด้านพื้นที่

ลงพื้นที่ศึกษาภาพสะท้อนแฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี เลือกลงพื้นที่ที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยการจดบันทึก ถ่ายภาพ หรือร่างภาพลายเส้นประกอบการศึกษาและใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชากรกลุ่มผู้รู้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการศึกษาภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ด้วยกระบวนการศึกษาจากภาคเอกสาร การทบทวนวรรณกรรมและการศึกษาภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มผู้รู้ ด้านประวัติความเป็นมา รูปแบบ ค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้านภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ซึ่งเป็นแบบศิลปะบาปวนผสมนครวัดแบบเขมรในการศึกษานี้จะประกอบด้วยภาพสลักเทพนารี ภาพสลักสตรีสูงศักดิ์และสตรีสามัญชนหรือฆราวาส มีมุมมองความงามในหลากหลายมิติบนฐานความเชื่อทางศาสนาและลัทธิต่าง ๆ โดยสามารถหาข้อสันนิษฐานภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบ (โครงสร้าง ลวดลาย สัญลักษณ์) โดยทำการศึกษาตามสัดส่วนมนุษย์และค่านิยม (ด้านศาสนาและด้านศิลปะ) โดยมีรายละเอียดจากการศึกษาภาพสลักสตรีทั้งหมด 5 ภาพ ได้แก่ ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร) ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ใช้กระบวนการศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับการเทียบเคียงหลักฐานทางโบราณคดีและภาพสลักในยุคเดียวกัน บนกรอบแนวคิด ทฤษฎีและหลักประติมานวิทยา วิเคราะห์ตามสัดส่วนมนุษย์ ได้แก่ ส่วนบน ส่วนกลางและส่วนล่าง และการใช้นิยามของเทรนด์แฟชั่นในปัจจุบัน เพื่อเทียบเคียงและวิเคราะห์

ด้วยวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็น 2 ส่วนคือ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหา แบ่งผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 จากการวิเคราห์ข้อมูลจากเนื้อหาในศึกษารูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรม (Configurationism) การแสดงออกของมนุษย์ เรียกว่า “พฤติกรรม” ซึ่งรูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีที่ปรากฏถือเป็นภาพสะท้อนจากพฤติกรรมที่เปิดเผยเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทางสังคมศาสตร์ หรือวัฒนธรรมจนเกิดการจัดหมวดหมู่และสื่อสารในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ บนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาจนเกิดเป็นกระแสนิยมขึ้นในกลุ่มบุคคลจริง รวมถึงวิเคราะห์ความหมายจากนิยามรูปแบบเทรนด์แฟชั่นปัจจุบันซึ่งหมายถึงรูปลักษณ์หรือการแสดงออกที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งกระจายไปทั่วประชากรในเวลาและสถานที่หรือในยุคสมัยใกล้เคียงกัน แนวโน้มด้านแฟชั่นการเกิดสามารถออกมาในรูปแบบผู้มีอิทธิพลหรือการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายประการ จากการศึกษาจะเห็นได้ รูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง มีองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ มีระบบการจัดหมวดหมู่ ประเภท ของเครื่องแต่งกายตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายสตรี โดยอาศัยค่านิยมความงามและกระแสนิยมหรือรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับในสังคมสมัยนั้น จึงส่งผ่านออกมาในรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เป็นการบ่งบอกถึงฐานะทางสังคมจากเครื่องประดับ ทรงผม ศิราภรณ์ ไปจนถึงลวดลายผ้านุ่งและลักษณะการนุ่งของภาพสลักสตรีทั้ง 5 ภาพที่ได้ทำการศึกษา ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเทรนด์แฟชั่นที่มาจากการแต่งกายที่จริงของสตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 โดยเน้นรูปแบบที่สวยงามวิจิตร ซึ่งหากวิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบและค่านิยมแล้ว มีความเป็นไปได้ว่าอยู่บนกรอบและคติทางศาสนา เป็นกระแสนิยมจนเป็นเอกลักษณ์และเป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 ตามแนวคิดในทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรมที่กล่าวว่าวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อมนุษย์และมนุษย์ก็กระทำต่อวัฒนธรรมด้วย โดยมีวัฒนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรม

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหา ในการศึกษาภาพสะท้อน เทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ผลการวิจัยพบว่า เทรนด์แฟชั่นสตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งทรงผม เครื่องประดับ ผ้านุ่ง โดยมีการจัดการโครงสร้าง จัดหมวดหมู่เครื่องแต่งกายตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายสตรีให้สวยงามและสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ ทั้งลักษณะของทรงผม เครื่องประดับ และผ้านุ่ง ลวดลายและสัญลักษณ์ที่ปรากฏ ซึ่งอยู่บนกรอบของรูปแบบตามลำดับฐานันดรศักดิ์ตามแบบอินเดียและขอมองค์ประกอบดังกล่าว เรียกกันว่า รูปแบบ สันนิษฐานว่า รูปแบบเหล่านี้มีการใช้แต่งกายจริง

ของสตรีในสมัยนั้น ซึ่งน่าจะเป็นการแต่งกายของสตรีสูงศักดิ์โดยในทางสังคมถือว่าเป็นต้นแบบ การยอมรับจากสังคมในด้านรูปแบบที่มีความสำคัญ และมีความสวยงามจนเป็นที่ชื่นชอบชื่นชมและส่งผลให้นิยมกันอย่างแพร่หลาย เทรนด์แฟชั่นเหล่านี้จึงปรากฏในภาพสลักสตรีในเทวสถานพราหมณ์-ฮินดูในช่วงยุคสมัยเดียวกันด้วย เนื่องจากสังคมยึดถือคติทางศาสนาเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรม (Configurationism) ที่ว่าด้วยการแสดงออกของมนุษย์จากพฤติกรรมที่เปิดเผยผ่านรูปแบบเครื่องแต่งกายว่าได้รับอิทธิพลจากปัจจัยใด ดังนั้นรูปแบบและค่านิยมของเครื่องแต่งกายสตรีที่มีอยู่จริงและภาพสลักสตรีในปราสาทขอมจึงสัมพันธ์กับค่านิยมทางศิลปะและศาสนา เป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีที่นิยมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากการศึกษาโดยแบ่งตามสัดส่วนมนุษย์และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ดังนี้

- **ส่วนบน** พบว่า เทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีจะไว้ผมยาว มีทรงผมทั้งแบบปล่อยยาวและเกล้ามวยหลายลักษณะทั้งมวยเกล้าขึ้นด้านบน จากการศึกษาเห็นได้จากภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา เกล้ามวยผมขึ้นไว้ด้านบนโดยแบ่งออกเป็นสองข้าง ปัจจุบันอาจใกล้เคียงกับคำว่า มัดผมแกละ เห็นได้จากภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ สันนิษฐานว่า สตรีจะนิยมใช้เครื่องประดับบนทรงผมและศีรษะ สตรีสูงศักดิ์จะสวมศิราภรณ์แบบต่าง ๆ อาทิเช่น ศิราภรณ์แบบมีกระบังหน้าและยอดมงกุฎ ส่วนมากจะพบลักษณะรูปทรงคล้ายดอกไม้ประดับอยู่เหนือกระบังหน้า ซึ่งเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของศิลปะนครวัดและเป็นสัญลักษณ์ของการเติบโตและการบูชาอย่างสูงสุด เห็นได้จากภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันเป็นภาพสลักโยคะทักษิณามูรติ และภาพสลักนางกาไรกาลและบริวาร และภาพสลักพระลักษมีบริเวณทับหลัง ศิราภรณ์ในภาพสลักสตรีจากการศึกษาไม่พบรายละเอียดของปิ่นปักผมเหมือนกับภาพสลักอัปสราที่นครวัด แต่พบการใส่ต่างหูลักษณะระย้ายาว ส่วนมากเป็นทรงกรวยแหลมซ้อนชั้น มีเพียงภาพสลักนางกาไรกาลและบริวาร (ศึกษาจากภาพถ่ายในอดีตก่อนชำรุด) พบลักษณะต่างหูแบบห่วงฉลุลายขนาดใหญ่ซึ่งส่วนมากจะสลักในภาพของสตรีที่มีลักษณะอสูรยักษีหรือปีศาจซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบของใบหน้า เครื่องแต่งกายและรูปร่างของภาพสลักนางกาไรกาลและบริวาร

  สามารถวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปได้ว่า ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีจากการศึกษารูปแบบและค่านิยมในส่วนบน คือ 1.สตรีนิยมมีทรงผมปล่อยยาวและเกล้ามวยลักษณะต่าง ๆ ประกอบด้วย มวยแบบ 1 จุก หรือ 2 จุก 2.สตรีสูงศักดิ์นิยมสวมเครื่องประดับส่วนบนประเภทศิราภรณ์ ซึ่งจะนิยมใช้โครงสร้าง

การซ้อนชั้นถัดขึ้นไปเป็นลำดับและมียอดเป็นลักษณะกรวยแหลม 3.สตรีสูงศักดิ์นิยมใส่ต่างหูนิยมแบบยาวระย้า หรือปิ่น (ไม่พบในภาพสลักจากการศึกษา) 4. สตรีอาจนิยมตกแต่งทรงผมหรือเครื่องประดับส่วนบนด้วยดอกไม้ 5. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สันนิษฐานว่านิยมสตรีที่มีใบหน้าหรือการแสดงออกของใบหน้าที่อ่อนหวาน (สัญลักษณ์ของความงามหรือเทพธิดา) มากกว่าใบหน้าดุร้าย (สัญลักษณ์ของความอัปลักษณ์หรืออสูร)

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 (ส่วนบน) จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

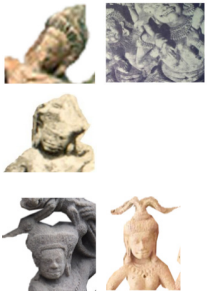
ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีจากการศึกษารูปแบบและค่านิยมในส่วนบน (ภาพสลักสตรี 5 ภาพ ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง)

1. สตรีนิยมทรงผมปล่อยยาวและเกล้ามวยลักษณะต่างๆ			
รายละเอียดข้อมูล	**ภาพสลักสตรี (ส่วนบน)**	**ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์**	**ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น**
<u>เทรนด์แฟชั่นทรงผม</u> **แบบที่ 1 ผมยาว ได้แก่** 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร 1.3 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์	 	**แบบที่ 1 ผมยาว** 	**แบบที่ 1 ผมยาว** สตรีจะนิยมผมปล่อยยาวลักษณะสยายไปด้านหลัง อาจตกแต่งด้วยดอกไม้และเครื่องประดับต่างๆ
แบบที่ 2 ผมเกล้ามวย ได้แก่ 1.4 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 1.5 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้	 	**แบบที่ 2 ผมเกล้ามวย** 	**แบบที่ 2 ผมเกล้ามวย** สตรีนิยมผมเกล้ามวยลักษณะต่างๆ ประกอบด้วย มวยแบบ 1 จุก 2 จุก

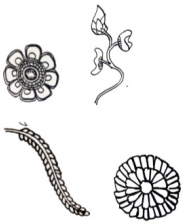
2. สตรีนิยมสวมเครื่องประดับส่วนบนประเภทศิราภรณ์

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนบน)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่นเครื่องประดับส่วนบน แบบที่ 1 (ศิราภรณ์) ได้แก่ 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร 1.3 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์		**แบบที่ 1 ศิราภรณ์** 	**แบบที่ 1 ศิราภรณ์** สตรีนิยมสวมศิราภรณ์มีกระบังหน้าด้านบน มีโครงสร้างการซ้อนชั้นลดขึ้นไปเป็นลำดับ และมียอดเป็นลักษณะกรวยแหลมประดับด้วยดอกไม้

3. สตรีนิยมใส่ต่างหู

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนบน)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่นเครื่องประดับส่วนบน แบบที่ 2 (ต่างหู) ได้แก่ 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร 1.3 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.4 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 1.5 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้		**แบบที่ 2 (ต่างหู)** 	**แบบที่ 2 (ต่างหู)** สตรีนิยมต่างหูแบบยาวระย้าเป็นทรงดอกบัวและต่างหูแบบห่วงฉลุลาย

4. สตรีนิยมตกแต่งทรงผม

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนบน)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่น เครื่องประดับทรงผม ส่วนบน **แบบที่ 3 (ดอกไม้/ใบไม้/ปิ่น) ได้แก่** 1.1 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.2 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 1.3 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้	 	**แบบที่ 3 (ดอกไม้/ใบไม้/ปิ่น)** 	**แแบบที่ 3 (ดอกไม้/ใบไม้/ปิ่น)** สตรีนิยมตกแต่งทรงผมด้วยเครื่องประดับเป็นรูปทรงด้วยดอกไม้ หรือวัสดุจากธรรมชาติ

5. นิยมสตรีที่มีใบหน้าหรือการแสดงออกของใบหน้าที่อ่อนหวาน

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนบน)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่น ลักษณะใบหน้าสตรี แบบที่ 1 ใบหน้าอ่อนหวาน 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.3 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 1.4 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้	 	**แบบที่ 1 ใบหน้าอ่อนหวาน** 	**แบบที่ 1 ใบหน้าอ่อนหวาน** นิยมสตรีใบหน้าอ่อนหวาน เช่น มีรอยยิ้ม (ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของความงามหรือเทพธิดา) มากกว่าใบหน้าดุร้าย (สัญลักษณ์ของความอัปลักษณ์หรืออสูร

- **ส่วนกลาง** จากหลักประติมานวิทยา สันนิษฐานว่า สตรีจะเปลือยส่วนอก ไม่นิยมห่มผ้าคาดอกทับ ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบปกติทั่วไปของสตรีในสมัยนั้น อาจเนื่องด้วยสภาพอากาศที่ร้อนชื้นและเห็นว่าเป็นเรื่องของความงามเชิงสุนทรียะ ในคติทางศาสนาถือว่าการเปลือยอกนี้เป็นสัญลักษณ์ของการกำเนิดหรือผู้ให้กำเนิด ซึ่งสอดคล้องกับคติความเชื่อแบบพราหมณ์-ฮินดู เทรนด์แฟชั่นสตรีสูงศักดิ์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 หมายรวมถึงเชื้อพระวงศ์ นางกำนัลในราชสำนัก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขอตัวแทนการสลักเทพนารีหรือเทพธิดาในศาสนสถาน ซึ่งพบว่าจะนิยมสวมสร้อยคอแบบแผงประดับตุ้งติ้งใบไม้เล็กๆ กำไลต้นแขนฉลุลวดลาย กำไลข้อมือฉลุลวดลาย จากการศึกษาภาพสลักสตรีทั้ง 5 ภาพในอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง สังเกตุพบว่า ไม่ว่าจะเป็นสตรีในวรรณะใด จะมีการสวมเครื่องประดับทั้งสร้อยคอ กำไลต้นแขน กำไลข้อมือในทุกภาพ และในภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชาที่พบการสวมเข็มขัดเพิ่มเติมเข้ามา ในภาพสลักอัปสราปราสาทนครวัดบางภาพพบว่ามีการสวมสร้อยคอแบบยาวและมีจี้วงกลมขนาดใหญ่คล้ายทับทรวงและพบว่ามีการสวมแหวนที่นิ้วมือในบางภาพด้วย จากการวิเคราะห์ข้อมูลและเทียบเคียงข้อมูล ผู้วิจัยเห็นว่า ช่างผู้สลักต้องการสื่อสารถึงความงามของสตรีที่ได้รับอิทธิพลหรือกระแสนิยมด้านแฟชั่นตามยุคสมัยจากขอม แม้ว่าบางภาพสลักต้องการสื่อสารถึงความน่าเกลียด น่ากลัว ซึ่งพบได้จากภาพสลักนางกาไรกาลและบริวาร อย่างไรก็ตามจะสลักให้มีเครื่องประดับที่สวยงามเหมือนกันทั้งหมด ถือว่าเป็นการแสดงความศรัทธาต่อเทพเจ้าและยกย่องสตรีหรือบุคคลที่มีอยู่จริงในเหตุการณ์ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาค่านิยมด้านศิลปะและค่านิยมด้านศาสนา

สามารถวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปได้ว่า ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีจากการศึกษารูปแบบและค่านิยมในส่วนกลาง คือ 1. สตรีมีการเปลือยอกหรือไม่ปกปิดส่วนหน้าอก ท้อง 2. สตรีจะสวมเครื่องประดับส่วนกลาง ประเภทสร้อยคอ มีลักษณะเป็นแผงใหญ่ ฉลุลายโดยรอบประดับตุ้งติ้งลายใบไม้เล็ก ๆ กำไลต้นแขนฉลุลาย มีลายดอกไม้ตรงกลาง กำไลข้อมือฉลุลาย และภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชาพบเข็มขัดฉลุลายประดับตุ้งติ้ง 3. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 นิยมสตรีที่มีรูปร่างดี เอวคอด สะโพกผาย

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 (ส่วนกลาง) จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีจากการศึกษารูปแบบและค่านิยมในส่วนกลาง (ภาพสลักสตรี 5 ภาพ ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง)

1. สตรีนิยมทรงผมปล่อยยาวและเกล้ามวยลักษณะต่างๆ

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนกลาง)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่นการเปลือยอก **แบบที่ 1 เปลือยอก ท้อง ได้แก่** 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร 1.3 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.4 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 1.5 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้		**แบบที่ 1 เปลือยอก ท้อง** 	**แบบที่ 1 เปลือยอก ท้อง** สตรีในทุกวรรณะ มีการการเปลือยอก หรือไม่ปกปิดส่วนหน้าอก ท้อง ซึ่งอาจเป็นค่านิยม หรือกระแสนิยมวัฒนธรรมจนเป็นเทรนด์แฟชั่น

2. สตรีจะสวมเครื่องประดับส่วนกลาง

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนกลาง)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่นการสวมเครื่องประดับส่วนกลาง **แบบที่ 1 สร้อยคอ กำไลต้นแขน กำไลข้อมือ ได้แก่** 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร 1.3 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.4 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 1.5 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ **แบบที่ 2 เข็มขัด** 1.1 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชาจับกิ่งไม้		**แบบที่ 1 สร้อยคอ** **แบบที่ 2 เข็มขัด** 	**แบบที่ 1 สร้อยคอ กำไลต้นแขน กำไลข้อมือ** สตรีสวมสร้อยคอ มีลักษณะเป็นแผงใหญ่ฉลุลายโดยรอบประดับตุ้งติงลายใบไม้เล็กๆ -สวมกำไลต้นแขนฉลุลาย มีลายดอกไม้ตรงกลาง กำไลข้อมือฉลุลาย **แบบที่ 2 เข็มขัด** สตรีนิยมใส่เข็มขัดฉลุลายประดับอุบะหรือตุ้งติงโดยรอบ

3. นิยมสตรีที่มีรูปร่างดี เอวคอด สะโพกพาย

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนกลาง)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่นความนิยมสตรีในรูปร่างดี ได้แก่ 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.3 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 1.4 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้		**แบบที่ 1 ศิราภรณ์** 	**แบบที่ 1 ศิราภรณ์** - ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 นิยมสตรีที่มีรูปร่างดี เอวคอด สะโพกพาย สมส่วน บอบบางมากกว่าสตรีที่มีรูปร่างอวบหรือเจ้าเนื้อ

- **ส่วนล่าง** เทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีหรือสตรีสูงศักดิ์ พบว่า นิยมสวมกำไลข้อเท้า ซึ่งสันนิษฐานจากหลักประติมานวิทยาว่า น่าจะมีการฉลุลวดลาย พบทั้งสวมแบบวงเดียวและซ้อนกันสองวง ซึ่งทั้งนี้อาจสื่อสารตามลำดับวรรณะของสตรีและความสำคัญ หรือขึ้นอยู่กับพื้นที่ของภาพสลัก อาทิเช่น ภาพสลักนางกาไรกาลและบริวาร ภาพสลักพระลักษมี ซึ่งอยู่ในท่านั่งจึงอาจไม่เห็นรายละเอียดของกำไลข้อเท้าชัดเจนมากนัก รวมทั้งทั้งลักษณะของผ้านุ่ง ลวดลายผ้านุ่ง จึงใช้การเทียบเคียงและสันนิษฐานรูปแบบของเครื่องแต่งกายส่วนล่างจากภาพสลักสตรีในศิลปะยุคเดียวกัน เพื่อให้ได้ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นของสตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า สตรีนิยมสวมกำไลข้อเท้า สตรีจะนิยมนุ่งผ้าแบบพับป้ายและชักชาย ซึ่งภาพสลักสตรีที่ทำการศึกษาที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 2 ภาพ จะนุ่งแบบพับป้าย มีลวดลายริ้วเส้นตรง หรือลายริ้วสลับลายดอกไม้เล็ก ๆ เป็นส่วนใหญ่คือ ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์และภาพสลักสตรีถือพานพุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบเครื่องแต่งกายสตรีที่ปรากฏในภาพสลักแบบศิลปะบาปวนในกัมพูชา ส่วนภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวารจะมีลักษณะการนุ่งผ้าแบบชักชายแต่รูปแบบการชักชายอาจแตกต่างจากภาพสลักอัปสราปราสาทนครวัดอยู่บ้าง จึงสันนิษฐานว่าต่อมาจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบผ้านุ่งจากพับป้ายเป็นนิยมแบบชักชายและได้รับความนิยมมากในสมัยนครวัด แต่ก็ยังปรากฏลักษณะการนุ่งผ้าแบบพับป้าย

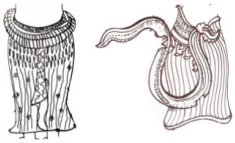
อยู่ในศิลปะนครวัดบางส่วน ด้านค่านิยมพบว่า ส่วนล่างของภาพสลักสตรีเป็นตัวแทนของการกำเนิดตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือ การเจริญเติบโตและสัญลักษณ์ของกำเนิด

สามารถวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปได้ว่า ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีจากการศึกษารูปแบบและค่านิยมในส่วนล่าง คือ 1.สตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 นิยมนุ่งผ้านุ่งแบบพับป้ายและชักชาย ซึ่งจากการศึกษาภาพสลักทั้ง 5 ภาพ พบการนุ่งผ้านุ่งแบบพับป้ายและชักชายที่มีลวดลายของผ้านุ่งเป็นลายริ้วเส้นตรงและบางภาพพบลายดอกไม้เล็ก ๆ แทรกอยู่ และมีลวดลายบริเวณหน้านางหรือชายผ้านุ่ง 2.สตรีจะนิยมสวมเครื่องประดับส่วนล่าง ได้แก่ กำไลข้อเท้า เป็นลักษณะห่วงวงกลมฉลุลวดลาย มีเพียงภาพสลักสตรีถือพานพุ่มบูชาที่ไม่พบลักษณะการสวมกำไลข้อเท้าชัดเจนนัก

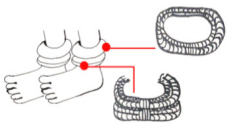
ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 (ส่วนล่าง) จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

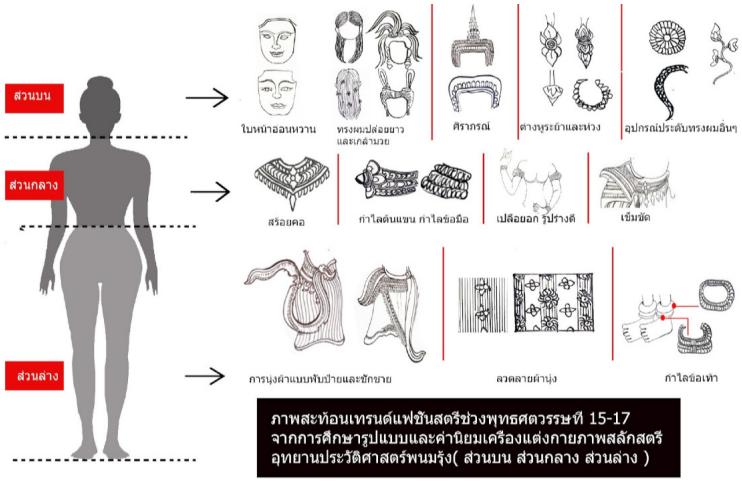
ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นสตรีจากการศึกษารูปแบบและค่านิยมในส่วนล่าง (ภาพสลักสตรี 5 ภาพ ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง)

1. สตรีนิยมนุ่งผ้านุ่งแบบพับป้ายและชักชาย

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนล่าง)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่นการนุ่งผ้านุ่งและลวดลายผ้า **แบบที่ 1 แบบพับป้าย ได้แก่** 1.1 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.2 ภาพสลักสตรีถือพานพุ่ม **แบบที่ 2 แบบชักชาย ได้แก่** 1.3 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.4 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ 1.5 ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร		**แบบที่ 1 แบบพับป้าย** **แบบที่ 2 แบบชักชาย** 	**แบบที่ 1 แบบพับป้าย** - เป็นลักษณะการนุ่งผ้าโดยการพับทบและป้ายใช้ชายหน้านางอยู่ตรงกลาง ลวดลายเป็นลายริ้วเส้นตรงแทรกดอกไม้เล็ก ๆ **แบบที่ 2 แบบชักชาย** - ลักษณะการนุ่งแบบทิ้งให้เห็นของหรือสังเวียนผ้าชักชายผ้าออกด้านข้าง ลวดลายส่วนของสังเวียนผ้าเป็นลายแม่แบบและตัวผ้าเป็นลายริ้วเส้นตรงเล็ก แทรกด้วยดอกไม้

2. สตรีจะนิยมสวมเครื่องประดับส่วนล่าง

รายละเอียดข้อมูล	ภาพสลักสตรี (ส่วนล่าง)	ลายเส้นประกอบการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่น
เทรนด์แฟชั่นการสวมเครื่องประดับส่วนล่าง แบบที่ 1 กำไลข้อเท้า ได้แก่ 1.1 ภาพสลักสตรีบริเวณหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ 1.2 ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร 1.3 ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ 1.4 ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้		**แบบที่ 1 กำไลข้อเท้า** 	**แบบที่ 1 กำไลข้อเท้า** - กำไลข้อเท้า เป็นลักษณะห่วงวงกลมฉลุลวดลาย

ภาพที่ 10 แสดงภาพประกอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง

การวิจารณ์สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 จากรูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในครั้งนี้ โดยการรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ข้อมูล ใช้พื้นที่การศึกษาที่อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของภาพสลักสตรี ทั้งรูปแบบ ค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งทั้ง 5 ภาพ ได้แก่ ภาพสลักสตรีหน้าบันปางโยคะทักษิณามูรติ ภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา ภาพสลักสตรียืนจับกิ่งไม้ ภาพสลักสตรี (นางกาไรกาลและบริวาร ภาพสลักสตรี (พระลักษมี) บนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ใช้การศึกษาร่วมกับการเทียบเคียงหลักฐานทางโบราณคดีและภาพสลักในยุคเดียวกัน บนกรอบแนวคิด ทฤษฎีและหลักประติมานวิทยา สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็น 2 ส่วนคือ วิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ข้อมูลจากการศึกษานี้ สามารถตอบโจทย์ของวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ข้อ เพื่อใช้เป็นผลการวิจัยภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 โดยใช้การวิเคราะห์รูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีที่ได้ทำการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน โดยแบ่งตามสัดส่วนมนุษย์ ได้แก่ ส่วนบน ส่วนกลาง ส่วนล่าง สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. วิจารณ์สรุปและอภิปราย ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 (ส่วนบน)

1.1 ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นจากการศึกษารูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในส่วนบน สรุปได้ว่า 1.สตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 นิยมไว้ผมยาว มีทรงผมปล่อยยาวและนิยมเกล้ามวยลักษณะต่าง ๆ ประกอบด้วย มวยแบบ 1 จุก หรือ 2 จุก สันนิษฐานว่าอาจเป็นนางกำนัลต่าง ๆ ในราชสำนักที่นิยมมีทรงผมแบบนี้ หรือเป็นสตรีสามัญชน ด้วยรูปแบบทรงผมอาจเพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติงานหน้าที่ของตนเอง ส่วนสตรีสูงศักดิ์อาจจะเกล้ามวยผมหรือปล่อยผมยาวแต่มีการประดับตกแต่งทรงผมด้วยเครื่องประดับที่วิจิตรมากขึ้น 2. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีสูงศักดิ์จะนิยมสวมเครื่องประดับส่วนบนประเภท ศิราภรณ์ ซึ่งจะนิยมใช้โครงสร้างการซ้อนชั้นถัดขึ้นไปเป็นลำดับและมียอดเป็นลักษณะกรวยแหลม ในสตรีสามัญชนไม่มีการสวมศิราภรณ์ 3. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีนิยมใส่ต่างหูนิยมแบบยาวระย้า ซึ่งน่าจะเป็นเทรนด์แฟชั่นทั้งในสตรีสูงศักดิ์และสตรีสามัญชน แต่รูปแบบ ลวดลาย วัสดุอาจแตกต่างกันไปตามฐานันดร 4. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีอาจนิยม

ตกแต่งทรงผมหรือเครื่องประดับส่วนบนด้วยดอกไม้หรือปิ่น (ไม่พบในภาพสลักจากการศึกษา) 5. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สันนิษฐานว่านิยมหรือยกย่องสตรีที่มีใบหน้าหรือการแสดงออกของใบหน้าที่อ่อนหวาน (สัญลักษณ์ของความงามหรือเทพธิดา) มากกว่าใบหน้าดุร้าย (สัญลักษณ์ของความอัปลักษณ์หรืออสูร) ซึ่งอาจเป็นไปตามค่านิยมพื้นถิ่น

ข้อค้นพบ ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นด้านรูปแบบประการหนึ่งคือ เครื่องประดับตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างวิจิตรของสตรีสูงศักดิ์ ปรากฏมีลวดลายฉลุ ซึ่งน่าจะผลิตจากโลหะ เช่น ทองคำหรือเงิน อาจมีการขึ้นรูปจากช่างฝีมือผู้ชำนาญ และมีโครงสร้างค่อนข้างใหญ่ เป็นทรงสูง หรือลักษณะแผงโปร่งและโครงสร้างเป็นสามมิติ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญ บทบาทและกิจกรรมของสตรีสูงศักดิ์สมัยนั้น สอดคล้องกับภาพสลักสตรีนั่งบนเสลี่ยงพร้อมขบวนนางกำนัลที่ปราสาทนครวัด ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า อาจมีการใช้วัสดุอื่น ๆ ในการประดับร่วมด้วย อาทิ วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ กลีบดอกไม้ ใบไม้ ต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นจากการศึกษาด้านค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในส่วนบน เกิดข้อสันนิษฐานและพบข้อค้นพบใหม่จากการศึกษาโดยหลักประติมานวิทยาได้ว่า ภาพสลักเหล่านี้น่าจะเป็นภาพสลักของเทพนารีหรือสตรีสูงศักดิ์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ทั้งค่านิยมทางศิลปะและค่านิยมทางศาสนา ที่มาจากคติความเชื่อและความนิยมการแต่งกายที่น่าจะเป็นการแต่งกายที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน น่าจะเป็นการสื่อสารเทรนด์แฟชั่นเครื่องแต่งกายของสตรีสูงศักดิ์โดยสลักมาจากสตรีบุคคลจริงที่มากับขบวนเสด็จของนเรนทราทิตย์ตามบันทึก

2. วิจารณ์สรุปและอภิปราย ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 (ส่วนกลาง)

2.1 ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นจากการศึกษารูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในส่วนกลาง สามารถสรุปได้ว่า 1.ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีในทุกฐานันดร ทั้งสตรีทั้งสามัญชน ฆราวาสและสตรีสูงศักดิ์จะการเปลือยอกหรือไม่ปกปิดส่วนหน้าอก ท้อง อาจเป็นค่านิยมหรือวัฒนธรรมในสมัยนั้น 2.ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีสูงศักดิ์จะสวมเครื่องประดับส่วนกลาง ประเภท สร้อยคอ มีลักษณะเป็นแผงใหญ่ ฉลุลายโดยรอบ ประดับตุ้งติ้งลายใบไม้เล็ก ๆ กำไลต้นแขนฉลุลาย มีลายดอกไม้ตรงกลาง กำไลข้อมือฉลุลาย อาจทำจากทองคำ โลหะเงินหรือใช้งานประดับที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ

พบการสวมเข็มขัดฉลุลวดลายประดับอุบะหรือตุ้งติ้งในภาพสลักสตรีถือพานพุ่มดอกไม้บูชา 3. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีที่มีรูปร่างดี เอวคอด สะโพกผาย ถือว่าเป็นสตรีที่งามและเป็นที่ยอมรับในสังคม

2.2 ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นจากการศึกษาด้านค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในส่วนกลาง จากการศึกษาเกิดข้อค้นพบใหม่ว่าสตรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ในทุกวรรณะนิยมเปลือยอก ที่เป็นคติทางศาสนาแสดงถึงการกำเนิด และการเจริญเติบโต อีกทั้งการเปลือยอกอาจเป็นค่านิยมหรือวัฒนธรรม การสลักสตรีที่มีรูปแบบเครื่องแต่งกายที่งดงามเหล่านี้ไว้ในศาสนสถานถือว่าเป็นตัวแทนของเทพธิดา หรือสัญลักษณ์ของความงาม

3. วิจารณ์สรุปและอภิปราย ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 (ส่วนล่าง)

3.1 ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นจากการศึกษารูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในส่วนล่าง สามารถสรุปได้ว่า 1. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีมีลักษณะความนิยมนุ่งผ้านุ่งแบบพับป้ายและชักชาย เห็นได้จากภาพสลักอัปสราปราสาทนครวัดและจากการศึกษาภาพสลักทั้ง 5 ภาพก็พบทั้งการนุ่งผ้านุ่งแบบพับป้ายและชักชาย มีลวดลายของผ้านุ่งเป็นลายริ้วเส้นตรงและบางภาพพบลายดอกไม้เล็ก ๆ แทรกอยู่ พบข้อค้นพบว่า สตรีสามัญชนหรือฆราวาสจะมีการนุ่งผ้าแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น การนุ่งแบบโจงสั้นและน่าจะมีลวดลายของผ้านุ่งแบบเรียบง่ายมากกว่า เป็นต้น การนุ่งแบบชักชายสันนิษฐานว่าเป็นการนุ่งของสตรีที่มีฐานันดรสูง จึงถือว่าเป็นลักษณะของภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นได้ส่วนหนึ่ง ซึ่งลักษณะลวดลายเหล่านี้หากเป็นผ้านุ่งที่มีอยู่จริงสันนิษฐานว่าเกิดจากการทอหรือการพิมพ์ลายที่อินเดีย แบบโบราณ ส่วนลักษณะลายริ้วเส้นตรงอาจเป็นลักษณะของการอัดกลีบคล้ายการอัดพลีทในปัจจุบัน 2. ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 สตรีสูงศักดิ์นิยมสวมเครื่องประดับส่วนล่าง ได้แก่ กำไลข้อเท้า ซึ่งพบลักษณะของกำไลข้อเท้าในภาพสลักสตรีและเทพธิดาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 ค่อนข้างมาก จึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นเทรนด์แฟชั่นหนึ่งที่สตรีนิยมสวมใส่

3.2 ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นจากการศึกษาด้านค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีใน ส่วนล่าง เกิดข้อค้นพบจากการศึกษา พบว่า การสลักภาพสตรีสวมผ้านุ่งและกำไลข้อเท้าในรูปแบบต่าง ๆ ตามหลักประติมานวิทยาและคติทางศาสนาถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการกำเนิด เพศหญิงและความเป็นกุลสตรี กริยาในการเดินการนั่งเนื่องจากหากอิงตามหลักความเป็นจริงการสวมกำไลข้อเท้าตลอดเวลาต้องพึง

ระวังในกิริยาต่าง ๆ เสมอ รวมทั้งสอดคล้องกับลักษณะของการสลักให้ภาพสตรีหันเท้าไปในทางเดียวกัน อีกนัยยะหนึ่งคือการแสดงความเคารพต่อเทพเจ้า

รูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายในภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้งทั้งหมดนี้จึงสามารถเป็นภาพสะท้อนบ่งบอกถึงเทรนด์แฟชั่นของสตรีหรือรูปแบบการแต่งกายที่กำลังเป็นกระแสนิยมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 อาจเป็นเครื่องแต่งกายจริงของสตรีที่ส่วนมากน่าจะใช้ในกลุ่มสตรีสูงศักดิ์ ซึ่งเอกลักษณ์ของเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 คือ ความสวยงาม โดดเด่นของโครงสร้างที่มีลักษณะใหญ่ สูงขึ้นไปซ้อนชั้นต่อกันและการจัดวางแบบเรียงแถว ลวดลายซ้ำ ๆ กัน และลวดลายแบบกระจายตัว เพื่อให้เกิดบรรทัดฐานด้านความงาม เป็นที่ยอมรับในสังคม นอกจากนี้ภาพนางกาไรกาลและบริวาร ซึ่งเป็นภาพสะท้อนที่ต้องการสื่อสารถึงความไม่งดงาม ความน่าเกลียด อัปลักษณ์ ซึ่งมีความแตกต่างจากสตรีกลุ่มอื่น ๆ จากการศึกษาได้พบข้อสันนิษฐานโดยแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

- สันนิษฐานว่า เทรนด์แฟชั่นเครื่องแต่งกายในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 น่าจะมีการจัดลำดับชั้น ซึ่งเป็นตัวกำหนดรูปแบบ โครงสร้าง ลวดลาย สัญลักษณ์ รวมถึงวัสดุในการผลิต ตามความสำคัญของบทบาทหน้าที่หรือวรรณะของสตรีที่เป็นผู้ใช้งานนั้น ๆ โดยได้รับอิทธิพลการจัดลำดับวรรณะเหล่านี้มาจากอินเดีย ซึ่งการศึกษาครั้งนี้สังเกตุได้จากรายละเอียดของภาพสลัก ทั้งเครื่องแต่งกาย ทรงผม เครื่องประดับ ผ้านุ่ง ตำแหน่งของภาพสลัก เรื่องราวตามคติความเชื่อทางศาสนาและกลุ่มบุคคลที่สันนิษฐานว่ามีตัวตนอยู่จริงโดยการเทียบเคียงกับภาพสลักสตรีในยุคสมัยเดียวกัน จะเห็นได้ว่ามีรายละเอียดในส่วนต่าง ๆ ที่ทั้งคล้ายกันและต่างกัน ซึ่งอาจแบ่งไปตามลำดับชั้นและความสำคัญตามข้อสันนิษฐาน
- สันนิษฐานว่า เทรนด์แฟชั่นเครื่องแต่งกายในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 มีนัยยะแฝงจากลวดลายและสัญลักษณ์บางส่วนที่เป็นตัวแทนความงาม การกำเนิด และการเจริญเติบโต ความอุดมสมบูรณ์ ล้วนเป็นสาระสำคัญที่สอดคล้องกับคติทางศาสนาและค่านิยมทางศิลปะที่ส่งอิทธิพลให้มีรูปแบบคล้ายกัน หรือซ้ำกันตามยุคสมัยที่ได้รับการยอมรับจากสังคมในสมัยนั้นได้ทั้งสิ้น
- สันนิษฐานว่า เทรนด์แฟชั่นเครื่องแต่งกายในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-17 โดยเฉพาะในกลุ่มสตรีสูงศักดิ์ น่าจะมีการใช้งานตามรูปแบบภาพสลักจริง หรืออาจใช้งานในบางโอกาส บางกิจกรรม เพื่อแสดงถึงสัญลักษณ์ของสตรีสูงศักดิ์หรือวรรณะที่ได้รับการยอมรับจากสังคม

ผลการวิจัยในครั้งนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีรูปแบบทางวัฒนธรรม โดย Alfred L. Kroeber (2014–2015) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อมนุษย์และมนุษย์ก็กระทำต่อวัฒนธรรมด้วย โดยมีวัตนธรรมด้านวัตถุ (Material Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรม รูปแบบเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีที่ปรากฏถือเป็นภาพสะท้อนจากพฤติกรรมที่เปิดเผยเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทางสังคมศาสตร์หรือวัฒนธรรมจนเกิดการจัดหมวดหมู่ องค์ประกอบและสื่อถึงประสบการณ์ของตนในลักษณะเชิงสัญลักษณ์ บนพื้นฐานความเชื่อและศาสนาจนเกิดเป็นกระแสนิยมในช่วงยุคสมัยขึ้น ซึ่งนั่นหมายถึง ภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 มีความสอดคล้องกับความหมายจากนิยามรูปแบบเทรนด์แฟชั่นปัจจุบันซึ่งหมายถึงรูปลักษณ์หรือการแสดงออกที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งกระจายไปทั่วในประชากรหรือในยุคสมัยใกล้เคียงกัน แนวโน้มการเกิดผู้มีอิทธิพลหรือจากปัจจัยหลายประการด้วย เทรนด์แฟชั่นเหล่านี้จึงอาจเป็นแรงบันดาลใจในการสลักภาพสตรีต่างๆ ในเทวสถาน นอกจากนี้ ข้อมูลและผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับบันทึก วรรณกรรมที่ได้ทำการศึกษา สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และสอดคล้องกับหลักการประติมานวิทยา ที่แสดงให้เห็นว่าลักษณะหรือแบบแผนของเครื่องแต่งกายในแต่ละยุคสมัยที่เรียกกันว่า รูปแบบนั้น มีทั้งคล้ายกันและแตกต่าง ขึ้นกับปัจจัย เหตุและผลบนกรอบคติความเชื่อทางศาสนาและความศรัทธาต่อเทพเจ้าตามลัทธิ หากเทียบเคียงกับเทรนด์แฟชั่นในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า รูปแบบตามสมัยนิยมถูกเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยและเหตุผลของสังคม ภาวะเศรษฐกิจหรืออิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ หรือแม้แต่อิทธิพลจากตัวบุคคลได้ รูปแบบและค่านิยมเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรี อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จึงถือเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของสตรีที่งดงามบนฐานความงามตามแบบศิลปะขอมและสัญลักษณ์ของกรอบศาสนาซึ่งเป็นภาพสะท้อนเทรนด์แฟชั่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15–17 ได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นเพียงข้อสันนิษฐานจากหลักฐานและข้อมูลบางส่วน ยังมีเนื้อหาอื่น ๆ ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป เพื่อค้นหาองค์ความรู้ด้านรูปธรรมและนามธรรมจากเครื่องแต่งกายภาพสลักสตรีที่มีเอกลักษณ์ เพื่อสามารถวิเคราะห์ ต่อยอดและพัฒนาให้เกิดลักษณะทางแฟชั่นใหม่ ๆ หรือลักษณะที่กำลังเป็นที่นิยมให้มีเหมาะสมกับสภาพสังคมและวิถีของคนในปัจจุบันได้ด้วยหลักการและแนวทางที่เหมาะสม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง. http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/phanomrung/index.php/th/virtual-model-360/phanomrung.html

กูรูพนมรุ้ง. (2554). *Phnomrung พนมรุ้ง*. https://phnomrung.blogspot.com

เฉลิม ยงบุญเกิด. (2557). *บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของเจินละ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. มติชน.

นงคราญ สุขสม. (2561). *ถอดรหัสพระเจ้าฮินดู*. พระรามศรีเอชั่น.

พลอยชมพู ปุณณวานิชศิริ. (2556). *ลวดลายผ้านุ่งอัปสรา ปราสาทนครวัด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วรรณวิภา สุเนต์ตา. (2556). *ศิราภรณ์และงานประดับศิลปะเขมรในประเทศไทย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18*. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศุภลักษณ์ สนธิชัย. (2554). *ภาพสลักเทพีในปราสาทนครวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). อทิตตา.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2547). *ศิลปะขอมเล่ม 3*. คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Kroeber Alfred L. (2014-2015). *History, Anthropology Department*, UC Berkeley. University of California, Berkeley. Archived from the original

Kent, D. (2013). *Devata Goddess Temples*. Apsara Research Archives

Marchal, s. (2007). *Khmer Costumes and Ornaments of the Devatas of Angkor Wat*. Orchid Press.